

БЕОГРАД - КУЋЕ КОЈЕ НЕСТАЈУ

BELGRADE - WANING HOUSES

Апстракт

У неким улицама Београда живе још увек старе куће у које је узидан давни сан о достојанству, удобности и лепоти. Трају можда своје последње дане, загладане некуда далеко, у маглени просторе свога заборавља. Стоје у крхким, неједнаким низовима - све оронулије, све малобројније, лепе и тужне у својој усамљености. Сахну, нагризане ветром, сунцем и кишама, ојађене хладноћом својих опустелих одаја. Не смемо дозволити да нестану без трага те старе куће, да тек тако ишчиле из наших живота, јер - ако се то деси - бићемо сиромашнији и ми сами и оставштина коју спремамо за будућност. Морамо наћи могућност да их задржимо, да прочитамо и разумемо њихове поруке, да сачувамо отиске њиховог духа и облика. Како то постићи? Ако је истина да се лепота предела крије у очима које га посматрају, онда је цртеж сигурно један од начина да се забележи чудесна тајна тих лепих старих кућа што тихо нестају из живота града.

Кључне речи : Старе куће, нестајање, сећање, цртање, будућност.

Размишљати данас о судбини човека на планети Земљи или у било коме њеном куту значи неминовно се упустити у пустиловину размишљања о феномену града. Током другог времена, чији се почеци губе у тамним дубинама прошлости, човек и град постали су - у то данас не треба ни најмање сумњати - нераздвојни у

Abstract

In some streets of Belgrade we can still find old houses, which hold an ancient dream of dignity, comfort and beauty. They probably live their last days, staring somewhere in the distance - into foggy spaces of their forgetfulness. They stand in fragile rows, increasingly dilapidated, disappearing one by one, pretty and sad in their loneliness. They fade, attacked by winds, by sunshine, by rains, sorrowed by coldness of their empty rooms. We have no right to let them disappear without any remembrance, to allow them to vanish from of our lives, because - if that happens - that will make poorer both our legacy and us for the future. Thus, we must find ways to hold these old houses, to read and understand their messages, to keep the prints of their spirit and shapes. How to achieve that? If it is true that the beauty of the landscape is hidden in the eyes, which look at it, then drawing is certainly one of the modes to record the wonderful secret of these pretty old houses, silently disappearing from the urban life.

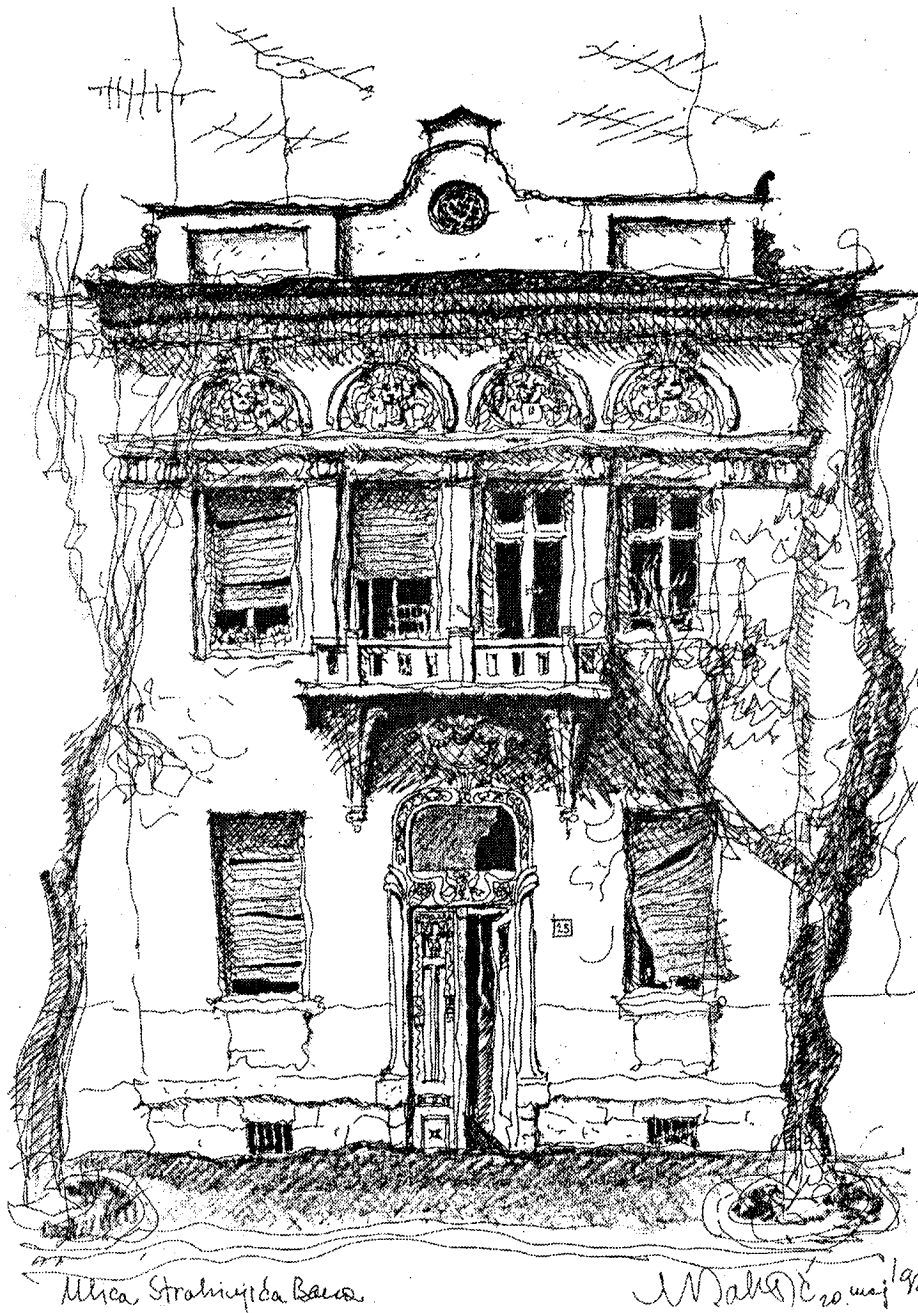
Key words: Old houses, disappearing, remembrance, drawing, and future.

очекују праве одговоре, или бар путоказе за њихово налажење.

Једно од таквих питања је: како помирити, ускладити две опречне тежње у животу човека и града - тежњу за развојем, за откривањем нових могућности и стварањем нових вредности и насушну потребу за одржањем континуитета, за уважавањем и чувањем већ створених вредности.

Несумњиво, та разпетост између жеље за променом и потребе за стабилношћу својствена је човеку, његовој тежњи да у сваком тренутку свога живота у садашњости обједини и своју прошлост и своју будућност, да живећи данашњи дан гради сутрашњицу на темељима јучерашњег дана. На томе двојству управо почива богатство и разноврсност свих творевина људске

спрези узајамног деловања: човек - творац града, све више подложен утицајима свога дела и град - човекова творевина, саздана по првобитној мери његових потреба и могућности, која као да на тренутке надраста његове моћи поимања и утицаја. Уколико узајамни однос човека и града постаје сложенији и на неки начин недокучивији, утолико је решавање те загонетке привлачније за сваког човека, а посебно за оне који се баве питањима живота и судбине градова и људи у њима. Пред знатичељним очима трагалаца за суштином града отварају се читави светови нерешених питања која

цивилизације па и непрегледна шароликост градова и различитост њихових судбина.

Зависно од сплета околности, градови се рађају, бујају животом, зру, старе, умиру на мноштво различитих начина. Код једних се то догађа постепено и природно, код других скоковито и насилно, једни нас изненаде рађањем или нестанком, код других живот тече полако и неприметно. Неки заблистају у тренутку, па се угасе, други трају вечно, упркос свему, увек живи, увек нови и другачији.

Београд је један такав необичан, самосвојан град, рођен на посебном, многима привлачном месту, кућа на вечитом раскршћу, богат разноврсним добрима потребним за срећан и успешан живот и зато тако често нападан и

брањен, рушен и поново подизан, слављен и заборављан.

Саздан - као и други градови - од покретљиве и живе људске материје и од наоко тврђих, постојаних и трајних али исто тако осетљивих и коначних ћелија - грађевина, Београд као да никада није остварио судбину да му се у тихом, постепеном следу, примереном природном веку људи и кућа, у ткиву таложе слојеви живота, што смеђују и надрастају један другог и тако творе равнотежу између трајања људског памћења и старости градитељске оставштине прошлих времена.

Зато је данашњи Београд град дугог сећања, малобројне и потргане баштине, неправилног лика, необичних склопова, просторних

дисонанци, недоречених облика, неједначености, брзог раста и прераних, неправедних смрти кућа.

У великој, разнородној заједници данашњих београдских грађевина постоји једна таква породица кућа обележених незаслуженом, тужном судбином неразумевања, заборава и тихог настајања. То је породица старих грађанских кућа, договечна онолико колико се то може бити у овом вечито новом и младом, увек из темеља поново грађеном граду.

Те невелике куће, које су се почеле јављати са првим одсјајима европског духа у српском Београду тек ослобођеном од турака у Деветнаестом веку, грађене су све до печетка Другог светског рата са много љубави, амбиција и жеља да се у градски амбијент унесу елементи лепоте, достојанства, маште и удобности. Већина тих кућа није се истицала изузетном градитељском вештином својих творца, нити су биле грађене да буду дом веома значајних личности свога времена. Нису биле ни од посебно племените, тврде, вечне грађе. Па ипак, њихов сплет лежи у основи савременог урбаног амбијента Београда, чије је стварање трајало непун век и било нагло прекинуто Другим светским ратом и каснијим збивањима, која памте и многи данашњи становници града. Те старе куће значе данас за Београд присност, топлину, подсећање на корене, драге успомене којима се враћамо и из којих црпемо подстицаје и снагу за нове кораке ка будућности. Оне су наша сачувана традиција, залог урбаног континуитета Београда.

Но, протекло време и сплет околности учинили су да се та некада сразмерно бројна и снажна породица старих градских кућа оспе, смањи, ослаби и осиромаше.

Оне данас већ давне године, пре више од пола века, када је после дугог и тешког рата најзад и у Београд дошло време мира, нови ветрови прострујаше градом, глуви за топли шапат преосталих старих, лепих, скромних здања наших очева и дедова, кућа што су зрачиле чудном маштовитошћу и дирљивом жељом да се улепша и оплемени живот и лик града коме припадају.

Те мале куће - старице, које су у своје дугом животу прошле кроз уважавања и понижења, које су преживеле дане изобиља и сиромаштва, ратове, окупације и ослобођења, поплаве, жеге и зиме, нађоше се затечене најездом нових, великих грађевина, једноставних до грубости и безличности, скројених по мери брзог раста све

већег, све многољуднијег, све непрепознатљивијег града што је бујао око њих.

Неке старе куће настадоше одмах, у првом рушилачком налету новог доба, расипајући прах и опеке по тлу што се спремао да прими нове станаре - велике зграде-кошнице, танких зидова и широких голих окана, без украса, без стреха и кубета, без тајних наговештаја посебности скривених у дубини прозора.

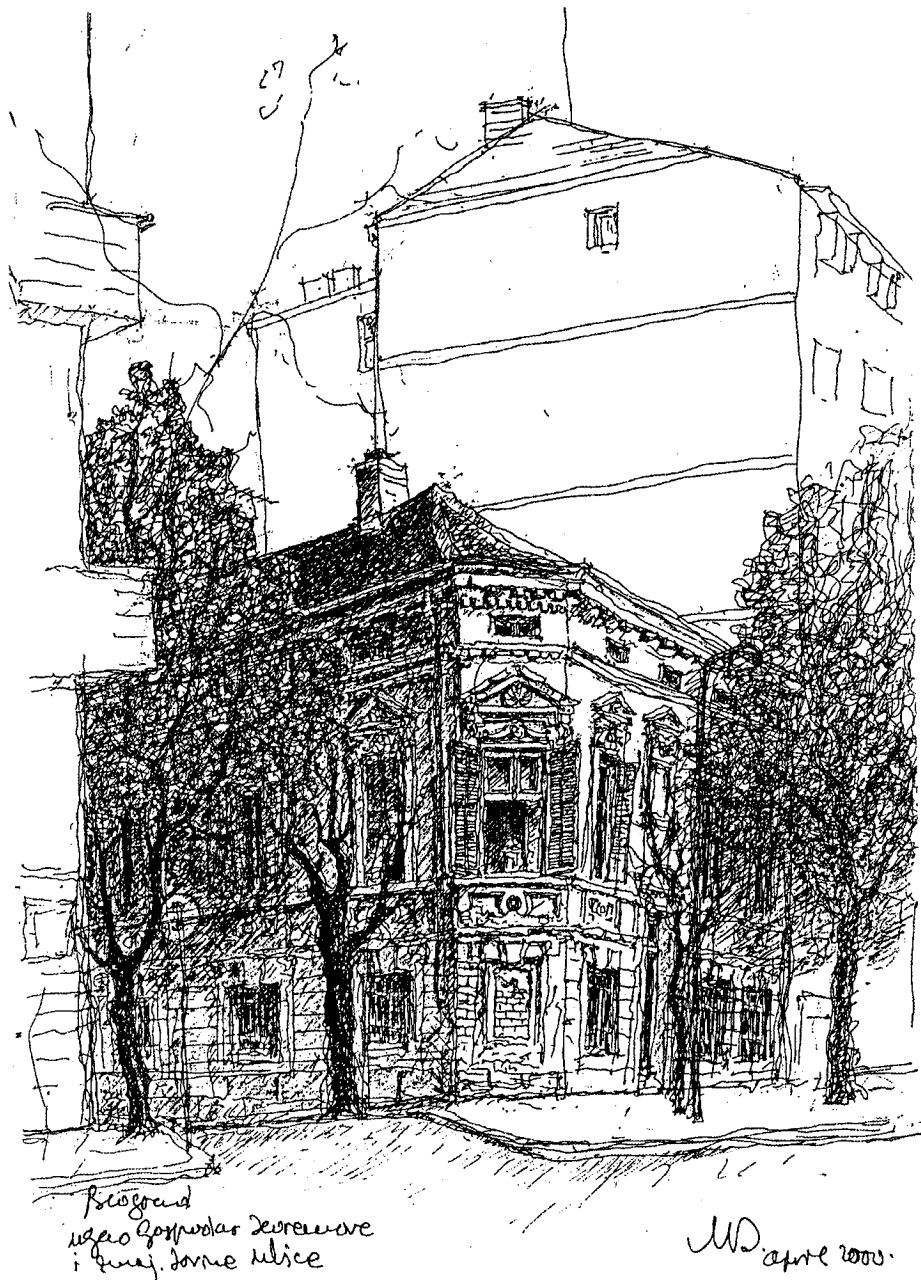
Друге старе куће настајаху постепено - једна по једна, како се дуж улица и широм старих квартова разливао талас новог схватања суштине и облика градског живота.

Треће страдаше тек недавно, у време обележено горким искуствима растакања племенитости урбаног бића под налетима недоучености нових власника, непоштовања било каквог реда и правила доброг укуса, рушилачке снаге примитивизма спрегнутог са пребрзо стеченом материјалном моћи.

Ипак, оне најотпорније или најсрећније преживеше некако све до наших дана - више случајем, заборављене, можда што су се нашле изван струје те брзе реке новог живота, што је неумитно спирала са лица града стара знамења, уобличена давно ишчезлим рукама као испуњење већ заборављених маштања и жеља. Притешњене новим непримереним суседама, моћним, грубим и некако немуштим, трају те старе куће своје можда последње дане, загледане некуда далеко, у маглена времена свога заборава.

Сусрећемо их у старим улицама Београда. Пролазимо крај њих сваки дан, готово их не запажајући. Стоје у крхким, неједнаким низовима, или усамљене међу нооводошлицама, носећи у замућеним, препуклим окнима својих уских високих проозора одразе прошлих, заборављених времена. По кроововима их шетају танконоге градске мачке, голубови им се гњезде под стрехама, јесење лишће вене им у олуцима. Кроз празне, некада поносне куполе вијају им се промајни ветрови. Круне се и осипају њихова некада лепа, глатка лица, отпадају китњасти украси са фасада. Рђају и растачу се преплети гвоздених капија и ограда - њихових некадашњих чувара.

Сахну старе куће расуте дуж улица Београда - све малобројније, све крхкије и оронулије, све тужније. Урушавају се и расипају у прах, нагрисане ветром, сунцем кишама и снеговима, ојађене сумрачном пустоши својих одаја, некада тако лепих и пуних истинског, топлог живота, у

koјима данас махом дотрајавају своје суморне животе последњи изданци њихових некада поносних твораца и станара, онемоћали, стари и без наде.

Понекад, ретко, и из тих старих здања се ипак заори дечји смех, или се зачују прозукли звуци некаквог старог клавира у летње подне, али као да беже некуда на другу страну они прави, снажни животни сокови који би могли да их окрепе, да их опет подигну и поврате им важност и достојанство које заслужују. Чак и кад нови живот закуца на стара врата, његова сива, безобзирна једрина склона је пречесто да посегне за обличјем и осакати бит старих здања, па она опет, рањена и обезличена, умиру не дочекавши достојну, примерену старост, окружена обличјима која су им страна и језиком који не разумеју.

Нестају, тако, старе куће београдске, крњи се њихово драгоценост биће, без наде да ће ускоро уз лепе речи бриге и разумевања пристићи и стварна помоћ, коју би могле богато да узврате, спремне да пруже топлину присности, дубину сећања, прозрачност племенитих видика, чар осећаја припадности, поуздање да опет може бити леп и пријатан град који је то некада већ био.

Јер, недовољна је утеха сазнање да свест о важности тих дарова прошлости све више пробија копрену равнодушности и нетолеранције, да град почиње да уважава своје старе, често безимене куће, као што у рату треба поштовати и обичне, мале, али тако важне војнике чијим животима и погибијама генерали граде своје сјајне победе.

Ово време постаје све више свесно

вредности укупног разноврсног и богатог урбаног амбијента у коме се у сваком тренутку садашњости преплићу и узајамно снаже сећања на прошлост и стремљења ка будућности. Али, као да у овом тренутку те вредности, драгоцене за идентитет града, измичу и губе се због недостатка средстава, снаге, одлучности, због наизглед пречих, мада мање далекосежних потреба. Стога су губици на пољу рехабилитације урбаног континуитета Београда само још болнији за оне који су их свесни, а дужина пута од схватања проблема и добре жеље да се он реши до стварне акције и досезања циља само још очигледнија.

Па онда - шта се може учинити?

Да ли да дозволимо да нестану без трага те старе куће које нам из дана у дан све тише причају о прошлости из које смо и сами поникли? Да ли да допустимо да нам се из очију и из сећања изгуби њихова лепота што се пробија кроз наслаге расточеног малтера и рђе и каткад заискри под косим зрацима вечерњег сунца? Зар да заборавимо хладовите сене старих градских башта, пуних старинског

цвећа и шибља што мирише на неко друго, непознато време које нам је претходило? Зар да допустимо да све то тек тако нестане без трага и сећања, да ишчили из наших живота и осиромаше и нас саме и оставштину коју спремамо за будућност?

Имамо ли право да мирно, или са тугом, само гледамо како нестају из овога града, из ових улица и квартова, те старе мале куће, како умиру, немоћне да се саме одупру својој несрећној, неправедној судбини? Може ли за њихово недостојно пропадање или прерану, насилну смрт бити довољно оправдање и утеха тврдња да би и тако једном - кад за то дође право време - и на њих морао доћи ред да се повуку и уступе место новим жељама и моћима, новим надама и замислима?

Ако већ мора бити тако, ако се данас у овом времену општег сиромаштва и борбе за голи опстанак не можемо смоћи довољно снаге и средстава за спасавање старих кућа што неумитно нестају из живота Београда, ако им не можемо повратити некадашњу лепоту и улити снагу за прави живот у једном новом времену које мора доћи, шта можемо учинити за те скромне а драгоцене чланове заједнице свих кућа што чине овај град?

Како да задржимо у памћењу те тихе пратиоце наших живота, као да их сачувамо за оно време када не буде ни њих ни нас и када улице којима данас ходимо промене своје лице, свој дух и

име? Како да заштитимо од заборава тренутке велике присности са старим градским окружењем кога већ сутра можда неће бити? Како да запишемо тајну лепоту живљења коју нам град саопштава, ипак неухватљиву за свевидеће, хладно око камере? Најзад, како да се бар мало, у своје лично име, одужимо своме граду за срећу што нас је окружио својим необичним и за нас тако драгоценим видицима? Можда да оставимо записео местима која су нам посебно драга, да трагамо за њиховим настанком, или за повестима њихових градитеља и житеља?

Много је начина којима се може исказати љубав и поштовање према своме граду.

Кажу да се лепота предела крије у очима онога који га посматра. Ако је тако, онда се можда један од правих путева за враћање дуга Београду налази у трагању за његовим лепим старим кућама, чија необична лица чувају непрочитане трагове некадашњих живота који су их настањивали и каткад наговештавају сенке њихових предстојећих смрти. Треба осматрати те старе куће, водити са њима

немуште разговоре, упознати их, заволети их као што се воле добри пријатељи. А затим, забележити цртежом исходе тог трагања за порукама што нам шаљу те старе куће, које су својим постојањем васпитавале наша чула, наш ум и душу да буду осетљиви пријемници за све што је лепо, добро и племенито у овом граду.

Можда, у једно ново доба, чији долазак наслућујемо на измаку овог времена загубљених вредности, такви записи могу у неком новом, младом бићу поново подстаћи танки пламичак урбане племенитости, који би помогао да се чудесном, нама још непознатом светлошћу озаре опустели видици града. Ако се то деси, ако ти цртежи, на којима је остала забележена лепота и племенитост старих, тада већ можда несталих кућа, подстакну бар једног човека, или можда дете, да пробуђеним очима посматра свој град, да га више разуме и воли у просторној и временској целокупности његовог живота и трајања - онда би то био знак да смо бар мало, на свој начин дотакли крајичак разрешења тајне односа човека и града, њихове везе која чини да сваки тренутак њиховог живота спаја у себи дарове прошлости са сновима о будућности. Био би то знак да смо се бар мало, али на прави начин одужили своме граду и својој струци.

* Мр. Милица Јакшић, дипл. инж. арх.,
Урбанистички завод Београда